

Nr 88

Av fru **Johansson m. fl.**, om ändrad ordning för beslut om avstängning av alkoholmissbrukare från inköp av rusdrycker.

Vid den omfattande omläggningen av landets alkohollagstiftning, som genomfördes genom kungl. förordning den 26 maj 1954, saknades möjligheter att avstänga alkoholmissbrukare från inköp av rusdrycker från systembolag. Däremot kunde länsnykterhetsnämnd under vissa betingelser förbjuda alkoholmissbrukare inköpa rusdrycker. Överträdelse av dylikt förbud kunde medföra bötesstraff. Denna bestämmelse fick i realiteten ringa betydelse, då nykterhetsvårdare rent erfarenhetsmässigt ansåg det vara tämligen gagnlöst med dylika förbud, då alkoholmissbrukare som regel ändå skaffade sig rusdrycker.

Till följd av den fria spriten och därmed sammanhängande sociala olägenheter tillsatte chefen för finansdepartementet 1956 års rusdrycksförsäljningsutredning, som fick i uppgift att undersöka behovet av skärpta regler för utminuterung av rusdrycker. I denna utrednings betänkande, som avlämnades den 7 januari 1957, anfördes bl. a. att erfarenheterna av den fria spritförsäljningen styrkte uppfattningen att behov för avstängning av missbrukare förelåg. Även om avstängningsreglerna borde göras effektivare borde dock enligt utredningen avstängningen även i fortsättningen användas med urskillnad, dock så att grova missbrukare "såsom förutsattes 1954" blev avstängda.

Såsom allmänna riktlinjer för avstängningar framhöll utredningen att dylika borde tillgripas beträffande fall, då det på grund av ordnings- och sociala synpunkter vore direkt anstötligt att rusdrycker utlämnades. Beslutanderätten borde enligt utredningen, utan närmare motivering, liksom tidigare åvila de nykterhetsvårdande organen.

Kungl. Maj:t har i proposition nr 143 till 1957 års riksdag i huvudsak biträtt utredningens förslag rörande avstängningen. Departementschefen erinrade i sammanhanget att försäljningslagstiftningen i enlighet med 1954 års intentioner bygger på grundsatsen om frihet under ansvar. Han ansåg att denna grundsats borde gälla alltfört, då han inte kunde tillmäta det framlagda förslaget om skärpningar i fråga om spritförsäljning någon större betydelse för det allmänna nykterhetstillståndet.

Departementschefen anförde vidare att den år 1954 uppdragna ordningen för avstängning från inköp praktiskt taget inte alls kommit till

användning. Härigenom har socialt anstötliga olägenheter framträtt. Han fann det därför angeläget, att samhället vidtog åtgärder för att begränsa dessa missförhållanden. Utredningens förslag i fråga om avstängningsförfarandet, som tillstyrkts av i stort sett samtliga remissinstanser, biträdades av departementschefen. Tillämpningen av avstängning borde ske i enlighet med de uttalanden som gjordes i propositionen med förslag till rusdrycksförsäljningsförordningen 1954. De kategorier missbrukare som f. n. bör avstängas är sålunda enligt departementschefens anvisningar följande:

- a) inskrivna å vårdanstalter för alkoholmissbrukare;
- b) missbrukare vilka åtnjuter anstånd med intagning i sådan anstalt;
- c) missbrukare som av nykterhetsnämnd är ställda under övervakning;
- d) missbrukare som är föremål för hjälpåtgärder av nykterhetsnämnd;
- e) personer som dömts för olovlig överlåtelse av rusdrycker.

Departementschefen underströk starkt att återhållsamhet bör iakttagas beträffande avstängningsbesluten.

De skärpta bestämmelserna medför att de avstängda har att räkna med en påtaglig risk att bli avvisade om de försöker göra inköp. För att möjliggöra bestämmelsernas genomförande infördes som bekant rätt för systempersonal att under vissa förhållanden begära legitimation.

Utredningens förslag att butikspersonalen skulle kunna tillfälligt vägra utminutering avvisades dock i propositionen. Departementschefen anförde dels att införandet av legitimationstvång sannolikt komme att medföra att personalen lättare kan bemästra missförhållanden, dels att butiksorganisationen inte är uppbyggd "för nykterhetsvårdande uppgifter".

Riksdagen godkände propositionen, varför de nya bestämmelserna är i kraft sedan den 1 juli 1957.

Erfarenheter av avstängningsinstitutets praktiska tillämpning.

Omständigheterna talar för att nykterhetsnämnderna har en mycket differentierad inställning till avstängningar. Enligt överdirektör Harry Almeby hade ett par län inga avstängda under första månaden efter nya avstängningsbestämmelsens ikraftträdande, och ett län hade ännu den 1 september 1957 icke beslutat om någon avstängning. Detta tyder på att man på nykterhetsnämndshåll alltjämt är tvivlande vad gäller värdet av dylika åtgärder. I de flesta fall motverkar klienten kategoriskt ett avstängningsbeslut. Härtill kommer att avstängningsbestämmelsen, sådan den är utformad, omöjliggör ett snabbt avstängningsbeslut. Under motbokssystemets tid fanns den möjligheten, att vederbörandes motbok kunde spärras tills vidare. Avstängningsbeslut jämlikt 14 § nykterhetsvårdslagen skall skriftligen delgivas missbrukaren, varigenom ärendet förhalas

avsevärd tid. Enligt vår mening borde en alkoholmissbrukare kunna avstängas interimistiskt i avvaktan på utredning. Systempersonal är enligt nuvarande bestämmelser förhindrad att, därest vederbörande är nykter, vägra köp av rusdrycker, även om allt tyder på att spriten skall användas i berusningssyfte. Som exempel på den nuvarande avstängningsbestämmelsens osmidighet kan följande anföras:

Under hösten 1957 hade ett större sällskap zigenare och andra med dessa allierade personer slagit läger i en landskommun nära stadsgränsen till en mindre stad i södra Sverige. Sällskapet missbrukade alkohol dygnet om och var till stort obehag för traktens befolkning. Avståndet mellan zigenarlägret och systembolagets utminuteringsställe var endast cirka två kilometer, varför tillgången till rusdrycker var obegränsad. Systempersonalen ansåg sig ej kunna vägra köp, då "budet" icke var märkbart alkoholpåverkat. Efter upprepade påstötningar från ortsbefolkningen gjordes efter någon tid framställning om avstängningsåtgärd. Innan avstängningsbeslutet hunnit delgivas vederbörande, vilket tog ungefär en vecka i anspråk, hade sällskapet flyttat från trakten. Suporgierna hade då pågått mer än fjorton dagar.

Exemplet, som kunde mångfaldigas, visar att det finns en stor grupp alkoholmissbrukare, som på grund av skilda orsaker undgår ingripande från nykterhetsnämnd, trots att behovet av nykterhetsvård är påfallande. Det är oftast fråga om person utan ordnade bostads- och arbetsförhållanden. Denna kategori missbrukare, som understundom brukar benämnas "smittobärare", då de genom sitt leverne underminerar samhällets ansträngningar att återföra alkoholmissbrukare till nykterhet, undkommer som regel givetvis även avstängningar. Avstängningsbestämmelserna bör därför enligt vår mening göras smidigare och utformas så, att även distriktschef ägde rätt och skyldighet att besluta om avstängningar, varigenom bestämmelsen samtidigt finge ett vidgat tillämpningsområde bland grova missbrukare.

Ur samhällets synpunkt är det synnerligen angeläget, att nykterhetsnämnderna blir verkliga vårdorgan, dit beträngda människor i förtroende vänder sig för att få råd och hjälp rörande alkoholproblem. Genom motbokssystemets slopande har nykterhetsnämnderna undkommit en del irriterande uppgifter (exempelvis motboksindragningar), som tidigare "belastat" vårdarbetet. Detta torde även vara en av anledningarna till nykterhetsvårdens skeptiska inställning till avstängningsfrågor. Ur rent psykologisk synpunkt borde därför nämnderna vara befriade från skyldigheten att besluta om avstängningar i sådana fall, där beslutet främst dikteras av hänsynstagande till allmän ordning och genom att det måste anses olämpligt att alkohol utlämnas till vederbörande.

Utvidgades beslutanderätten i avstängningsfrågor till distriktschef,

finge nykterhetsnämnd, som vanligen har synnerligen begränsade personella resurser, möjlighet att ägna mer tid åt godartade vårdfall. Otvivelaktigt är "svartlistning" bland alkoholister en synnerligen impopulär åtgärd, som i många fall åstadkommer irritation och åtskilliga gånger försvårar eller omöjliggör ett effektivt vårdarbete. Förläggandet av beslutanderätten till länsnykterhetsnämnden förtager icke beslutets negativa verkan på vårdarbetet. En lagändring i enlighet med detta förslag torde kunna medföra att systempersonalen åtminstone i viss mån kände sig allierad med nykterhetsvården. Vi kan icke inse att en skärpning av lagbestämmelserna enligt ovan anförda riktlinjer kunde utgöra något avkall på den enskilde medborgarens rättssäkerhet, då besvärsrätten alljämt finnes kvar. Distriktschef, som redan äger befogenhet att avstänga spritlangare, skulle äga skyldighet att ofördröjligen underrätta länsnykterhetsnämnden om vidtagen avstängningsåtgärd.

Under återopande av vad här ovan sålunda anförts får undertecknade hemställa,

att riksdagen måtte besluta utvidga rätten att besluta om avstängning av alkoholmissbrukare från inköp av rusdrycker från utminuterings- eller utskänkningsställen, att gälla jämväl intendent för utskänkningsärenden (distriktschef).

Stockholm den 11 januari 1958

Lisa Johansson

Nils Odhe

Artur E. Lundqvist

Evert Svensson

Axel Landgren

Ragnar Ekström

Ernst Jacobsson

F Ö R S L A G

till ändring av § 14 lag om nykterhetsvård den 27 juli 1954.

(Nuvarande lydelse)

§ 14.

Framgår av nykterhetsnämnds undersökning etc.

Där det prövas vara till gagn för den, som befunnits missbruka alkoholhaltiga drycker, äger länsnykterhetsnämnd föranstalta om åtgärder i syfte att alkoholhaltiga drycker ej skola utlämnas till honom från det i rusdrycksförsäljningsförordningen omnämnda detaljhandelsbolaget eller från andra försäljare av sådana drycker. Beslut härom skall avse viss tid, högst ett år i sänder, och gå i verkställighet utan hinder av att det ej äger laga kraft. Enahanda befogenhet etc. . . . Konungen.

(Föreslagen lydelse)

§ 14.

Framgår av nykterhetsnämnds undersökning etc.

Där det prövas vara till gagn för den, som befunnits missbruka alkoholhaltiga drycker, äger distriktschef eller länsnykterhetsnämnd föranstalta om åtgärder i syfte att alkoholhaltiga drycker ej skola utlämnas till honom från det i rusdrycksförsäljningsförordningen omnämnda detaljhandelsbolaget eller från andra försäljare av sådana drycker. Beslut härom skall avse viss tid, högst ett år i sänder, och gå i verkställighet utan hinder av att det ej äger laga kraft. Enahanda befogenhet tillkommer efter länsnykterhetsnämndens bemyndigande jämväl kommunal nykterhetsnämnd.

I avvaktan på utredning må missbrukare avstängas tillfälligt av distriktschef, då särskilda skäl därtill äro.

I fall, där distriktschef beslutar om avstängning, skall länsnykterhetsnämnd och nykterhetsnämnd ofördröjligen underrättas härom.

Närmare bestämmelser angående åtgärder enligt första stycket meddelas av Konungen.